

FÖRNEKANDE AV FÖRINTELSEN OCH ANDRA FOLKMORD

AV JUR.DR. STATSÄKLAGARE MIKA ILLMAN

*The aim of this article is to discuss the matter of Holocaust denial and other forms of public denial of known genocides. The following question is presented: Should it be considered a criminal offence for someone to publicly state that the Nazi war crimes of the Second World War never took place and to argue that those who claim such actions occurred are liars and guilty of fraud? Or should such statements be protected under the right to freedom of speech? The analysis begins with an examination of the freedom of speech, which is guaranteed by the constitutions of Finland and various other nations, as well as by several international conventions on human rights. In part of my article, I scrutinize two separate cases tried by different international human rights organs. Following an analysis of this material and reflection on the problem as a whole, I draw the conclusion that the cases analysed suggest that the national legislator is allowed, to a certain extent, to criminalize statements of the kind in question, and thereby to limit freedom of speech in this respect. Different countries have taken different steps in their efforts to combat this kind of propaganda. German law includes some prohibitions specifically referring to Holocaust denial, whereas Swedish law, for example, simply applies the general prohibition against racial agitation to (also more general) statements of Holocaust denial. In my opinion, there is no reason why the general prohibition against racial agitation in the Finnish criminal code could not be applied in a similar manner. In fact, there is currently a case of this character pending in the Helsinki Court of Appeals.**

1. Inledning

Den nazistiska utrotningen av judar och andra grupper av människor under tredje rikets tid är det folkord som man antagligen först tänker på när det blir tal om kvalificerad mänsklig grymhet. Drivkraften bakom detta folkord var nazisternas extrema antisemitism. Dessutom ansåg nazisterna att samhället hade rätt att ingripa med olika metoder mot så kallade "rasförsämrande element" såsom homosexuella, kroniskt sjuka och funktionshindrade. År 2001 beslöt man att förintelsens offer skulle ihågkommas genom en minnesdag som i många länder har ett

* Title in English: *Holocaust Denial and Other Forms of Public Denial of Known Genocides*.
Original in Swedish.

fast datum och som sammanfaller med dagen för Auschwitz befrielse. Den första officiella minnesdagen för förintelsens offer (Holocaust Victim's Remembrance Day) i Finland hölls 27.1.2002 och den firades under innevarande år sålunda igen 27.1.2006. Med offren avses i det här sammanhanget alla som omkom eller blev utsatta för övergrepp i nazisternas koncentrationsläger; inte enbart judar, som var den största gruppen, utan också romer, homosexuella, politiskt oliktankande och andra grupper som av nazisterna utsattes för hotet att systematiskt utplånas.

Att man överenskommit om en minnesdag för förintelsens offer visar att man på skilda håll på det internationella planet bedömer de här händelserna och deras betydelse på ett likartat sätt. Trots detta förekommer det tidvis även påstående om att förintelsen är en myt – och med myt menar man då någonting som är påhittat och alltså inte har ägt rum i verkligheten. Utfästelser av det här slaget benämns i den tyska litteraturen ofta *Leugnung der Judenverfolgung* eller *Auschwitzlüge*. Andra benämningar som ofta används är t.ex. *Holocaust denial*, och *förintelselögn*. När fenomenet betraktas i ett bredare perspektiv används ofta termen historierevisionism. Det sistnämnda begreppet omfattar även annan omskrivning av historien än enbart sådan som sker i syfte att framställa nationalsocialismen i en mera fördelaktig dager.¹

Uttalanden med innebörden att förintelsen är en myt bemöts i allmänhet med bestörtning och avsky. I vissa länder har man bedömt spridningen av dylika uttalanden som så pass skadlig att man ansett det motiverat att införa särskilda straffbestämmelser med vilka man kriminaliserat offentligt förnekande av förintelsen. På det sättet har man gått tillväga i exempelvis Tyskland, Österrike och Frankrike. I länder som t.ex. Sverige, i vilka dylika explicita kriminaliseringar saknas, har man åtminstone i något fall tillämpat straffbestämmelsen hets mot folkgrupp ifråga om hithörande uttalanden.² Min avsikt är att i den föreliggande artikeln dels uppmärksamma förnekande av förintelsen som fenomen, dels ta ställning till om, och i så fall under vilka villkor, det är möjligt att bestraffa spridning av dylika uttalanden med stöd av bestämmelsen hets mot folkgrupp så som denna är formulerad i den finska strafflagen (SL 11:8).

2. Yttrandefrihetsaspekter

Som en preliminär fråga berör jag yttrandefrihetens betydelse i sammanhanget. Yttrandefrihetsaspekter talar för att hithörande fenomen skall lämnas straffria eller att det straffbara området när det gäller uttalanden av det här slaget i varje fall skall hållas synnerligen snävt. Yttrandefrihetsaspekterna är i själva verket av avgörande betydelse. Det här beror på att yttranden som skyddas av grundlagen och bestämmelser i konventioner om mänskliga rättigheter inte får rendera den som uttalar sig straff. Därför är det motiverat att inleda studien med en granskning

av hur pass långt yttrandefriheten skyddar uttalanden som kan betecknas som Holocaust denial. För att det ska vara möjligt att bilda sig en uppfattning om detta refererar jag i det följande två avgöranden i vilka internationella kontrollorgan tagit ställning till huruvida begränsning av yttrandefriheten i det här avseendet varit förenligt med bestämmelser om yttrandefrihet i de för oss viktigaste människorättskonventionerna.³ Fallen ger samtidigt en inblick i vad Holocaust denial i praktiken vanligtvis går ut på.

2.1 NPD Bezirksverband München-Oberbayern v. Germany

Ett fall som här skall refereras är den europeiska människorättskommissionens avgörande NPD Bezirksverband München-Oberbayern v. Germany.⁴ Fallet gällde en planerad sammankomst i München vid vilken den internationellt kända historierevisionisten David Irving skulle hålla ett anförande.⁵ Stadens myndigheter ansåg att det förelåg en stor risk för att det under sammankomsten skulle förekomma agitation av den typ som i Tyskland är straffbar därför att den betraktas som Volksverhetzung (StGB § 130) och som innebär att nazitidens massmord mot judarna förnekas och förklaras vara påhitt i syfte att förtrycka och utpressa dagens Tyskland.⁶

Staden ålade därför den 8 maj 1991 arrangören att säkerställa att det vid sammankomsten inte skulle förekomma uttalanden i vilka förintelsen förnekades. Deltagarna skulle dessutom påminnas om att yttringar av det här slaget är straffbara. För den händelsen att sådana yttringar ändå skulle förekomma, ålades arrangören att omedelbart avbryta sammankomsten.⁷ Arrangören, en person med anknytningar till partiet NPD, ansåg att de av myndigheterna ålagda restriktioner som myndigheterna ålagt utgjorde grundlagsstridiga begränsningar av yttrandefriheten. Myndigheternas ålägganden överklagades, men rättsmedelsinstansen fastställde restriktionerna. Mötet gick av stapeln den 12 maj 1991. Arrangören fortsatte att söka ändring i syfte att få prövat huruvida de förpliktelser som staden kommit med, hade varit lagliga. Arrangörens besvär hade inte framgång i de tyska nationella rättsinstanserna.

Den organisation som sammankomstens arrangör hörde till anförde därefter en klagan till Europakommissionen. I denna klagan hävdade organisationen, att de restriktioner som de tyska myndigheterna ålagt i syfte att förebygga vissa yttringar hade inneburit en kränkning av organisationens rättigheter till yttrandefrihet enligt EMRK art. 10.⁸ Den klagande parten hävdade att konventionens stadgande om yttrandefrihet skyddade uttalanden i vilka förintelsen förnekades och i all synnerhet uttalanden i vilka förekomsten av gaskamrar i koncentrationslägren bestreds. Dylika uttalandena ansågs av klaganden nämligen gälla historiska händelser om vilka man kan ha olika åsikter och i fråga om förekomsten av gaskamrar hade

vetenskapliga undersökningar visat att de funna gaskamrar som påträffats inte varit autentiska.⁹ Enligt klaganden hade de tyska myndigheterna med andra ord inte varit berättigade att hindra dylika uttalanden.

Kommissionen konstaterade i sitt avgörande 29.11.1995 att restriktionerna i och för sig hade inneburit en begränsning av klagandens rätt till yttrandefrihet. En sådan begränsning kunde godtas endast om den uppfyllde kriterierna för berättigade yttrandefrihetsbegränsningar enligt art. 10.2, dvs. kraven att begränsningen skall vara baserad på lag, att begränsningen gjorts i ett legitimt syfte och att den kunde anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle.

Kommissionen noterade för det första att begränsningarna byggde på nationell tysk lag, nämligen Versammlungsgesetz och StGB. Relevanta lagrum hade även tillämpats på ett sätt som var förenligt med stadgad rättspraxis. Yttrandefriheten ansågs även ha begränsats för ett berättigat syfte, vilket i det här fallet utgjorde "*the prevention of disorder and crime*" samt "*protection of the reputation or rights of others*". Kommissionen noterade avslutningsvis att syftet med begränsningen av yttrandefriheten och de lagrum som de aktuella restriktionerna stöddes på hade varit att garantera en fredlig samexistens mellan olika befolkningsgrupper i Tyskland. Kommissionen ansåg följaktligen att det härvidlag förelåg ett sådant viktigt samhälleligt behov ("*pressing social need*") i stöd av vilket restriktionerna kunde anses nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. Kommissionen stannade för denna tolkning efter att även ha beaktat att det i konventionens art. 17 stadgas om förbud mot missbruk av konventionsrättigheterna. Kommissionen gjorde den bedömningen att yttringar med innebörden att förintelsen strider mot verkliga förhållanden och är ett påhitt i syfte att förtrycka Tyskland är oförenliga med konventionens syftemål:

"The Commission finds that statements denying or calling into question the persecution of Jews under the Nazi regime in the context of a discussion of anti-German atrocity propaganda run counter one of the basic ideas of the Convention, as expressed in its preamble, namely the foundation of justice and peace."¹⁰

Kommissionen beslöt därför enhälligt att avvisa klagomålet. Utgången kan, vid sidan av andra avgöranden med samma utgång, sägas bekräfta den uppfattningen att påstående enligt vilka förintelsen är någonting man bara har hittat på i syfte att utpressa och förtrycka dagens Tyskland inte åtnjuter yttrandefrihetsskydd enligt EMRK.¹¹

2.2 Robert Faurisson v. France

En mera mångfasetterad variation av vad som ovan benämnts förintelselögn framgår ur FN:s människorättskommittés avgörande i fallet Robert Faurisson v.

France.¹² Faurisson, som tidigare verkat som professor vid Sorbonne, hade upprepade gånger offentligt hävdat att gaskamrar inte hade använts i Auschwitz eller i andra av nazisternas koncentrationsläger. Gas hade överhuvudtaget inte använts för att döda människor. Faurisson påstod även att gaskammarbeskyllningen är ett bedrägeri och en förfälskning fabricerad av andra världskrigets segrarmakter. Faurisson dömdes till straff med stöd av fransk lagstiftning, som bl.a. kriminaliserar yttringar i vilka det hävdas att de krigsbrott och brott mot humaniteten som konstaterades av den Internationella militärtribunalen i Nürnberg 1945–46 i verkligheten inte ägt rum.¹³ Enligt lagen är det även straffbart att ifrågasätta eller urskulda dessa brott. Ett av militärtribunalens rön var – som bekant – att en massförintelse av människor skett genom användning av gaskammare i de nazityska koncentrationslägren.

Faurisson klagade till FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna och hävdade bl.a. att den franska s.k. Gayssot-lagen som sådan var oförenlig med FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Enligt Faurisson hade lagen medfört att Nürnberg-tribunalen och dess domslut befordrats till en dogm som inte fick ifrågasättas eller kritiseras vid hot om straff. Faurisson förklarade att han hade goda skäl att ifrågasätta tribunalens slutsatser och tillförlitligheten av den bevisning som framställdes mot de åtalade naziledarna. Faurisson nämnde härvidlag särskilt bevisningen om antalet dödooffer i Auschwitz. Sina påståenden underbyggde Faurisson genom att hänvisa till militärtribunalens ställningstagande i fråga om ansvaret för massakern av polska officerare i Katyn i Polen. Till följd av att den sovjetiska åklagaren åberopat fabricerad bevisning hade militärtribunalen funnit att tyskarna avrättat ca 4000 polska officerare och begravt dem i en massgrav vid byn Katyn. Som Faurisson påpekade har det senare konstaterats att det de facto var ryssarna som begick ifrågasattande massmord och att militärtribunalen med andra ord hade gjort ett felaktigt avgörande i den här saken.

Med hänvisning till fallet Katyn ville Faurisson följaktligen visa att militärtribunalen inte var ofelbar och att det sålunda fanns orsak att ifrågasätta riktigheten också i andra slutsatser som militärtribunalen stannat för.¹⁴ Därför kunde det inte heller vara riktigt att ett sådant ifrågasättande kunde rendera straff enligt den franska Gayssot-lagen. Lagen kränkte av förekommen anledning yttrandefriheten och rätten att fritt bedriva historieforskning.

Inför kommittén för de mänskliga rättigheterna försvarade den franska staten Gayssot-lagen med hänvisning till att dess syfte var att motverka gärningar varigenom förintelsen av judar under andra världskriget och förekomsten av gaskamrar i nämnda syfte förnekades. Tidigare hade sådana gärningar fallit utanför det straffbara området. Gayssot-lagen kunde därför anses ha ett legitimt syfte som yttrandefrihetsbegränsning.¹⁵ Det påpekades särskilt att det härvidlag inte

rörde sig om en kriminalisering av en viss åsikt, utan uttryckligen av ett offentligt förnekande av bestämda krigsbrott och brott mot humaniteten.¹⁶ Den franska staten hänvisade yttermera till MP-konventionens art. 5, som förbjuder missbruk av fri- och rättigheter. Som argument framfördes ännu att FN-kommittén för avskaffande av rasdiskriminering i mars 1994 uttalat sig positivt om lagen ifråga. Även hänvisningar till rättspraxis från Europakommissionen ingick i bemötandet.¹⁷

Kommittén för de mänskliga rättigheterna konstaterade i sitt avgörande att den aktuella lagen sakligt sett kriminaliserar yttringar i vilka den internationella militärtribunalens slutsatser och domslut ifrågasätts. Att kategoriskt straffbelägga yttringar av det här slaget är inte fullständigt okontroversiellt. Men kommittén konstaterade att dess främsta uppgift inte var att utföra abstrakt normkontroll.

"Although it does not contest that the application of the terms of the Gayssot Act, which, in their effect, make it a criminal offence to challenge the conclusions and the verdict of the International Military Tribunal at Nuremberg, may lead, under different conditions than the facts of the instant case, to decisions or measures incompatible with the Covenant, the Committee is not called upon to criticize in the abstract laws enacted by State parties. The task of the Committee under the Optional protocol is to ascertain whether the conditions of the restrictions imposed on the right to freedom of expression are met in the communications which are brought before it."¹⁸

Kommittén konstaterade vidare att varje begränsning av yttrandefriheten enligt konventionen samtidigt måste möta följande krav: begränsningen måste vara stadgad i lag, den måste tillgodose något av syftemålen i art. 19.3 och begränsningen måste slutligen vara nödvändig för att nå en legitim målsättning.

Det första kravet uppfylldes eftersom begränsningen av Faurissons yttrandefrihet hade skett med stöd av lag – den s.k. Gayssot-lagen. Även frågan huruvida Faurissons yttrandefrihet begränsats för ett legitimt syftemål, besvarade kommittén jakande. Den konstaterade nämligen att formuleringen "...respektera andra personers rättigheter och anseende" avser såväl enskilda personer som samhällsgrupper ("*... may relate to the interests of other persons or to those of the community as a whole*").¹⁹ Faurissons uttalanden ansågs vara av sådan natur att de uppviglade till och förstärkte antisemitiska känslor. I ett individuellt ställningstagande ansåg tre ledamöter, som förenade sig med kommittén i fråga om slutresultatet, att förintelselögn – i varje fall i dess s.k. kvalificerade form²⁰ – kan definieras som en form av hets mot folkgrupp:

"The notion that in the conditions of present-day France, Holocaust denial may constitute a form of incitement to anti-Semitism cannot be dismissed. This is a consequence not of the mere challenge to well-documented historical facts, established both by historians of different persuasions and backgrounds as well as by international and domestic tribunals, but of the context, in which it is implied, under the guise of impartial academic research,

that the victims of Nazism were guilty of dishonest fabrication, that the story of their victimization is a myth and that the gas chambers in which so many people were murdered are 'magic'."²¹

Av ovannämnda orsaker ansågs begränsningen av Faurisssons yttrandefrihet tjäna respekten för andra personers rättigheter eller anseende ("*...the restriction served the respect of the Jewish community to live free from fear of an atmosphere of anti-Semitism*"). Begränsningen tjänade därför ett legitimt syftemål.

Avslutningsvis bedömde kommittén frågan huruvida dessa yttrandebe­grän­ningar varit nödvändiga i Faurisssons fall. Kommittén noterade att den franska staten i det här avseendet anfört att Gayssot-lagens syfte var att tjäna som ett medel i kampen mot rasismen och antisemitismen samt att förnekandet av förintelsen i sin tur var ägnat att kraftigt underbygga antisemitism ("*... the denial of Holocaust as the principal vehicle for anti-semitism*"). Kommittén konstaterade att det material som förelagts denna i det ifrå­gavarande fallet inte innehöll något argument som omkullkastade den franska statens motivering att yttrandebe­grän­ningen varit nödvändig i konventionens avseende.²² Faurisssons klagomål, enligt vilket hans i konventionen stadgade rättigheter skulle ha kränkts, förkastades följaktligen av kommittén.

3. Kriminaliseringen av förintelse­lögn i den tyska strafflagstiftningen

I framför allt tysk rättspraxis och –doktrin uppfattas förnekande av förintelsen som en speciell form av straffbar hets. I tysk straffrätt förekommer flera kriminaliseringar som riktar sig mot rasistiska och nazistiska yttringar. Den kriminalisering som närmast motsvarar den finska strafflagens bestämmelse om hets mot folkgrupp utgörs av den redan nämnda Volksverhetzung (§ 130 StGB). Bestäm­melsen kriminaliserar enligt sitt första moment yttringar som innebär uppmaning till hat mot en viss del av befolkningen och yttringar som innebär kränkning av människovärdet. Påståenden om att någon förintelse inte ägt rum utan att det i dag är en organiserad judendom som i bedrägligt syfte lyckats vidmakthålla den här historieuppfattningen, bedöms ofta som människovärdeskränkningar eller s.k. "qualifizierten Auschwitzlüge" och renderar straff med stöd av det här momentet.²³

Påståenden i vilka förintelsen enbart förnekas eller förringas eller i vilka man uttrycker sitt godkännande av förintelsen – s.k. "einfachen Auschwitzlüge" – renderar i sin tur straff enligt ett annat moment i straffbestäm­melsen Volksverhetzung.²⁴ Härvidlag är det fråga om ett uttryckligt förbud mot yttringar som innebär förnekande av förintelsen. Enligt momentet är det, för det första, straffbart att offentligt eller inför en samling människor uttrycka sitt godtagande eller gillande av de övergrepp²⁵ mot judar och vissa andra folkgrupper som begicks

under den nationalsocialistiska regimens tid. Momentet kriminaliserar, för det andra, yttringar i vilka dessa brott mot mänskligheten bagatelliseras eller direkt förnekas. Straffförutsättningarna uppfylls däremot inte om förnekandet gäller sådana enskilda tilldragelser som historievetenskapen är oense om. Detsamma gäller yttringar i vilka förintelsen enbart ifrågasätts. Likaså lämnas bestridande av oväsentliga detaljer med anknytning till förintelsen utanför brottsbeskrivningen.²⁶

Att dra upp en gräns mellan *ifrågasättande* – som är straffritt – och *bestridande* – som är straffbart – kan självfallet bli en svår uppgift. En del av de tolkningsproblem som sammanhänger med kriminaliseringen av *Leugnung der Judenverfolgung* uppvägs emellertid av den s.k. ”Sozialadäquanzklausel” som avslutar straffbestämmelsen StGB § 130. Av socialadekvansklausulen följer att yttringar som semantiskt motsvarar rekvisiten i momenten 2-4, men som gjorts i ett godtagbart syfte, lämnas utanför kriminaliseringen Volksverhetzung. Av socialadekvansklausulen följer med andra ord att det är tillåtet att inom ramen för t.ex. normal nyhetsrapportering eller diskussion om historiska händelser sprida information om rasism, nazism eller främlingsfientlighet eller om grupper med dylika åskådningar och deras samhällsuppfattningar. Socialadekvansklausulens uppgift är att säkerställa att tillämpningen av straffbestämmelsen Volksverhetzung inte gör alltför långtgående intrång i yttrandefriheten. Däremot ger socialadekvansklausulen inte t.ex. en nazistisk press frihet att agera och berättigar inte heller nazistiska och rasistiska insändare i den övriga pressen.²⁷ Detsamma gäller t.ex. sådana former av förintelselögn som uppfyller kravet på att vara ägnad att störa den allmänna ordningen.

4. Straffbarheten av förintelselögn enligt svensk rätt

I svensk lagstiftning ingår ingen straffbestämmelse som explicit skulle kriminalisera spridande av yttringar i vilka förintelsen förnekas, förhålligas eller t.ex. bagatelliseras. Istället skall yttranden av det här slaget bedömas mot bestämmelsen hets mot folkgrupp. Bestämmelsen upptas i brottsbalken 16 kapitel 8 §.

Straffbestämmelsen hets mot folkgrupp anses allmänt endast i ringa mån vara tillämplig på yttringar som innebär förintelselögn. Den här tolkningen av hur förnekandet av förintelsen skall betraktas i förhållande till BrB 16:8 stöder sig på ett uppmärksammat ställningstagande av Svea hovrätt från år 1990.²⁸ I det nämnda fallet hade Svea hovrätt bl.a. att ta ställning till straffbarheten av påståenden om att förintelsen inte ägt rum, och att det vid sådana påståenden rör sig om ett påhitt av en organiserad judisk konspiration. Yttringarna hade spritts i en närradiosändning. Hovrätten gjorde en gränsdragning mellan, å ena sidan yttringar som enbart innehåller påståendet att någon förintelse inte skett och, å andra sidan påståenden att förintelsen är ett bedrägeri som en judisk konspiration

diktat upp.²⁹ Yttringar som kan räknas till den först nämnda kategorin förklarades icke-straffbara enligt svensk rätt. Domstolen motiverade sin ståndpunkt med att svensk lag inte förbjuder en diskussion av frågan huruvida Förintelsen ägt rum. Även åsikter som av flertalet uppfattas som befängda eller till och med provocerande skulle enligt domstolen få framföras.³⁰

Brottsbeskrivningen i BrB 16:8 kan emellertid i princip uppfyllas av yttringar som hänför sig till den senare kategorin eftersom det härvidlag inte rör sig om rena meningsyttranden med innehållet att förintelsen inte har ägt rum, utan om yttringar som klart ger uttryck för missaktning för den judiska befolkningsgruppen. I fråga om några avsnitt³¹ som ingick i rättegångsmaterialet förklarade Svea hovrätt följaktligen att:

”[Ä]ven om udden av dessa beskyllningar [att Förintelsen är ett påhitt] i huvudsak får antas vara riktade mot sionisterna och staten Israel har beskyllningarna fått en sådan utformning att de måste anses gälla judar i allmänhet. Hos lyssnaren frammanas bilden av den särdeles lögnaktige juden, som inte skyr några medel för att nå sina syften. Beskyllningarna ger klart uttryck för missaktning för den judiska folkgruppen som sådan.”³²

Bedömningen att det endast är straffbart att sprida på ovan beskrivet sätt ”kvalificerade” former av lögn i fråga om förintelsen kan anses stadgad, även om den har kritiserats i olika sammanhang.³³

5. Är förintelselögn straffbart enligt finsk straffrätt?

Straffbestämmelsen hets mot folkgrupp ingår i strafflagens 11 kapitel om krigsförbrytelser och brott mot humaniteten. Brottsbeskrivningen lyder enligt följande:

”Den som bland allmänheten sprider uttalanden eller andra meddelanden i vilka en nationell, raslig, etnisk eller religiös grupp eller en med dessa jämförbar folkgrupp hotas, förtalas eller smädas, skall för hets mot folkgrupp dömas till böter eller fängelse i högst två år”

För straffbarhet krävs naturligtvis att företeelsen ifråga är brottsbeskrivningsenlig. I det här fallet gäller det i all synnerhet att bedöma om förnekande av förintelsen kan inrymmas i rekvisitet hot, förtal eller smädelse. Enligt min uppfattning kan man på förhållandevis goda grunder hävda att åtminstone vissa former av förintelselögn omfattas av bestämmelsen hets mot folkgrupp såsom den upptas gällande lagstiftning. Vanligen anser man att en utsagas oriktighet sist och slutligen inte är det avgörande kriteriet vid gränsdragningen mellan straffbart och straffritt enligt SL 11:8. Den avgörande betydelsen är istället beroende av utsagans kränkande karaktär. Hållbarheten i en utsagas innehåll är det oaktat ett viktigt moment i bedöm-

ningen av huruvida gränsen till det straffbara överträtts. När det sålunda gäller påståenden om att nazisternas förföljelse av judar under andra världskriget inte ägt rum är det först och främst det skäl att notera att det härvidlag rör sig om flagranta osanningar. Detta har t.ex. den tyska författningsdomstolen fastslagit.³⁴

„Bei der untersagten Äußerung, daß es im Dritten reich keine Judenverfolgung gegeben habe, handelt es sich um eine Tatsachenbehauptung, die nach ungezählten Augenzeugenberichten und Dokumenten, den Feststellungen der Gerichte in zahlreichen Strafverfahren und den Erkenntnissen der Geschichtswissenschaft erwiesen unwahr ist.“³⁵

Därtill måste påståenden av det här slaget bedömas som synnerligen kränkande för dem som själva överlevt förföljelserna, liksom för dem som har anhöriga bland dem som varit föremål för övergreppen ifråga. Förnekandet innebär ju även att den här folkgruppens lidanden under andra världskriget helt nonchaleras. Påståenden av det här slaget skall inte anses riktade enbart mot överlevande och deras anhöriga, utan mot hela den judiska folkgruppen.³⁶ När de som förnekar övergreppen därutöver hävdar att förintelsen är ett bedrägeri iscensatt av en påstådd världsomfattande judisk konspiration är det dessutom fråga om en grov beskyllning mot en folkgrupp som sådan, varvid det kränkande inslaget är, om möjligt, ännu tydligare. Därför är det uppenbart att ett förnekande av förintelsen inte kan reduceras till ett enkelt påstående om ett historiskt händelseförlopp som tolkande framställs som kontroversiellt, ett påstående som var och en skall ha rätt att sprida inom ramen för vad yttrandefriheten tillåter.³⁷ Europakommissionen har de facto uttryckligen förklarat att yttringar varigenom förintelsen förnekas saknar skydd i stöd av yttrandefriheten.³⁸ I fallet *Walendy v. Germany*³⁹ betonade kommissionen en annan väsentlig aspekt: den underströk att förnekande av nazisternas massmord innebär *"an insult to the Jewish people and at the same time a continuation of the former discrimination against the Jewish people"*.

Följaktligen anser jag att förnekande av förintelsen bör kunna bedömas som en överträdelse av bestämmelsen i SL 11:8. I all synnerhet gäller detta yttringar i vilka man hävdar att nazisternas massmord är en myt uppdiktad av en judisk världskonspiration i ekonomiskt vinningssyfte (kvalificerad förintelselögn).⁴⁰ Detta gärningssätt uppfyller enligt min åsikt rekvisitet "förtal eller smädelse" i brottsbeskrivningen i SL 11:8. Utanför det straffbara området lämnas däremot saklig diskussion rörande förintelsen som historiskt fenomen. Att ifrågasätta förintelsen eller element i densamma får likaså anses straffritt, när agitationssyfte saknas.⁴¹ För den här gränsdragningen är det av stor vikt att man förmår genomskåda olika revisionistiska "historikers" försök att genom pseudovetenskapliga metoder påvisa att t.ex. Auschwitz inte var ett förintelseläger.⁴²

Den förespråkade tolkningen erhåller stöd i rättspraxis. Vanda tingsrätt förklarade i en dom 14.6.2004 (R 03/1129), som är den första i sitt slag i finsk rättspraxis, att förringande av förintelsen kan bedömas som hets mot folkgrupp enligt SL 11:8.⁴³ Detsamma gäller påståenden om att nazisternas koncentrationsläger egentligen var arbetsläger och att gaskamrarna i dessa läger i verkligheten användes för desinficering. Domen gällde en rad påståenden, som ingick i ett förord till en nyutgåva av Robert Wiltons verk "The Last Days of the Romanows". Till substansen liknande fallet i hög grad Radio Islam-rättegångarna i Sverige.⁴⁴

På motsvarande grunder är det skäl att även bedöma förnekande, förringande eller förhårligande av andra folk mord än nazisternas som överträdelser av SL 11:8. Ett offentligt förnekande av t.ex. det armeniska folk mordet är på motsvarande sätt synnerligen kränkande för människor med hithörande grupptillhörighet.⁴⁵ Detsamma kan sägas i fråga om Stalins stora terror, Röda khmerernas brutala folk mord i Kampuchea (nuvarande Kambodja) på 1970-talet, folk mordet i Östra Timor mellan 1976 och 1996 och det likaså synnerligen grymma folk mordet i Rwanda år 1994. Om övriga strafförsättningar uppfylls, skall förnekande, förringande eller förhårligande av dessa folk mord och brott mot mänskligheten likaså beivras som hets mot folkgrupp.

Noter:

¹ Historierevisionism förekommer även i fråga om t.ex. Stalins terror, som i flera hänseenden kan jämföras med nazisternas folk mord. Bent Jensen fäster i "Gulag og glemsel. Ruslands tragedie og Vestens hukommelsestab i det 20. århundrede. København 2003" uppmärksamhet vid den enorma skillnaden i hur det tjugonde århundradets två totalitära regimer, nazismen och sovjetkommunismen, behandlas och ihåggkoms i offentligheten, i historiska översiktsverk o.s.v. Jensen påpekar att likheterna mellan de två regimerna är många men framhåller samtidigt vikten av att man inte relativisera nazisternas förbrytelser när man uppmärksammar kommunisternas. Boken är recenserad av Sune Jungar i Finsk tidskrift häfte 8-9/2003, s. 632-635. Se även Lundgren, Svante (2003), I bödelns tid. Europas mörka natt: perspektiv på Förintelsen. Sahlgren 2003.

² Se Svea hovrätt, dom DB 162, Mål nr B 2838, 25.10.1990.

³ Grundlagens bestämmelse om yttrandefrihet är den primära normen när det på nationell nivå gäller att pröva om en viss yttrandefrihetsbegränsning är acceptabel. Grundlagens ifrågasvarande bestämmelse måste i stor utsträckning tolkas med beaktande av hur yttrandefriheten uppfattas i de internationella människorättskonventionerna och av de kontrollorgan som övervakar konventionernas efterlevnad. Därför och med beaktande av det begränsade utrymmet har jag ansett det motiverat att direkt hänvisa till kontrollorganens praxis.

⁴ Europakommissionen, Application No 25992/94.

⁵ David Irving är aktuell i och med att han i februari 2006 dömdes av en österrikisk domstol till fängelsestraff för förnekande av förintelsen.

⁶ Yttringar av det här slaget bestraffas som Volksverhetzung, StGB § 130.

⁷ Villkoren baserades på församlingslagen (Versammlungsgesetz).

⁸ Se Europakommissionens avgörande application no. 25992/94.

⁹ Man hänvisade bl.a. till den internationellt kände historierevisionisten David Irvings forskning.

- ¹⁰ Europakommissionens avgörande application no. 25992/94.
- ¹¹ Europakommissionens avgörande Walendy v. Germany gällde i princip samma frågeställning. Kommissionen förklarade att offentligt förnekande av Förintelsen utgör ett angrepp mot den judiska befolkningen och samtidigt "... a continuation of the former discrimination against the Jewish people". I stöd av art 10.2 i förening med art. 17 förklarades de vidtagna sanktionerna "nödvändiga i ett demokratiskt samhälle" av vilken orsak klagomålet avvisades. Se Europakommissionens avgörande application no. 21128/92. Avgörandet Ochensberger v. Austria kan även räknas hit. Se Europakommissionens avgörande application no. 21318/93. Ett avgörande från senare år är Garauday v. France. Fallet gällde likaså förintelselögn och klaganden ansågs inte heller i det fallet ha frihet att sprida sådana uttalanden enligt Europakonventionen. Se Europadomstolens avgörande 24.06.2003.
- ¹² Robert Faurisson v. France (CCPR/C/58/D/550/1993).
- ¹³ Den här kriminaliseringen infördes 13.7.1990 genom en ändring av den franska tryckfrihetslagen. Lagändringen kallas populärt Gayssot-lagen efter sin initiativtagare. Gayssot-lagen hänvisar till den s.k. Londonöverenskommelsen 8.4.1945.
- ¹⁴ CCPR/C/58/D/550/1993, punkterna 2.1–2.6.
- ¹⁵ "...anti-racism legislation adopted by France during the 1980s was considered insufficient to prosecute and punish, inter alia, the trivialization of Nazi crimes committed during the Second World War. The Law adopted on 13 July 1990 responded to the preoccupations of the French legislator vis-à-vis the development, for several years, of 'revisionism', mostly through individuals who justified their writings by their (perceived) status as historians, and who challenged the existence of the Shoah. To the Government, these revisionist theses constitute a subtle form of contemporary anti-semitism, which prior to 13 July 1990, could not be prosecuted under any of the existing provisions of French criminal legislation". CCPR/C/58/D/550/1993, punkt 7.2.
- ¹⁶ CCPR/C/58/D/550/1993, punkterna 4.1–4.2.
- ¹⁷ Den franska staten åberopade Europakommissionens "ratio decidendi" i avgörandet Glimmerveen och Hagenbeek v. The Netherlands, application no. 8348/78 & 8406/78.
- ¹⁸ CCPR/C/58/D/550/1993, punkt 9.3.
- ¹⁹ I ett enskilt ställningstagande till avgörandet Robert Faurisson v. France, vars författare dock instämde med majoritetens slutresultat, vidare utvecklades tanken att begränsningsgrunderna i art. 19.3 avser såväl enskildas som kollektivs anseende och rättigheter: "The Committee correctly points out ... that the right for the protection of which restrictions on freedom or expression are permitted by article 19, paragraph 3, may relate to the interests of a community as a whole. This is especially the case in which the right protected is the right to be free from racial, national or religious incitement", se Individual opinion C, punkt 7.
- ²⁰ Jfr "qualifizierten Auschwitzlüge" med vilket avses påståenden om att Förintelsen inte ägt rum och att det härvidlag rör sig om ett påhitt som en judisk konspiration fabricerat i syfte att utpressa Tyskland m.m.
- ²¹ Se Individual opinion C, punkt 6 (CCPR/C/58/D/550/1993).
- ²² CCPR/C/58/D/550/1993, punkt 9.7.
- ²³ Lenckner, Theodor m.fl.. Strafgesetzbuch: Kommentar/ begründet von Adolf Schönke (1. bis 6. Auflage), fortgeführt von Horst Schröder (7. bis 17. Auflage). München 2001, s. 1220.
- ²⁴ Lenckner m.fl. 2001, s. 1222.
- ²⁵ De förnekade eller förringade handlingarna skall motsvara definitionen i straffbestämmelsen Völkermord (StGB § 220 a)
- ²⁶ "Kein Leugnen ist ferner das bloße Infragestellen". Se Strafgesetzbuch 2001, s. 1223. Att gaskammare existerade i t.ex. koncentrationslägret Auschwitz och att sådana användes för att avrätta människor har i rättspraxis ansetts vara en väsentlig del av förintelsen. Förnekande av dessa uppgifter uppfyller således brottsbeskrivningen.

- 27 Se t.ex. BGH Urt. v. 20.6.1979 – 3 StR 131/79. I fallet rörde det sig om två tidningsnotiser i vilka bl.a. återgavs följande citat: "...So wie die Juden immer sagen: 'Ein toter Deutscher ist ein guter Deutscher!', so nehmen wir uns das Recht, das gleiche über die Juden zu sagen". Skrifterna bedömdes som Volksverhetzung eftersom det framgick att skribenterna förenade sig i den attityd som citatet gav uttryck för.
- 28 Svea Hovrätt, dom DB 162, Mål nr B 2838/89, 25.10.1990.
- 29 Indelningen svarar i hög grad mot den indelning som görs i tysk rätt mellan "qualifizierten Auschwitzlüge" och "einfachen Auschwitzlüge". Se närmare i framställningen om tysk rätt nedan.
- 30 Svea Hovrätt, dom DB 162, Mål nr B 2838/89, 25.10.1990, s. 5. Se även BRÅ-rapport 2001:7, s. 18.
- 31 T.ex. uttryck som "denna gigantiska sionistiska propagandasvindl" och "gigantiskt politiskt och finansiellt bedrägeri".
- 32 Svea Hovrätt, dom DB 162, Mål nr B 2838/89, 25.10.1990. Se även BRÅ-rapport 2001:7, s. 18.
- 33 Håkan Holmberg konstaterar t.ex. att det uppenbara syfte med spridning av förintelselögn är att skända judar, såväl offer som överlevande, att rehabilitera nazismen som politisk rörelse och på nytt legitimera attacker mot judar runt om i världen. Mot den bakgrunden är det förvånande att denna typ av hets i Sverige, till skillnad från i t.ex. Tyskland, Frankrike och Österrike, är straffbar först när man uttryckligen påstår att det är judarna som hittat på Förintelsen. "Skillnaden mellan lögn och judisk lögn är givetvis i ett sammanhang som detta fullständig ogripbar. Det avgörande måste ju dessutom, precis som vid andra former av hets mot folkgrupp, vara uppsåtet". Se Det eviga hatet/Holmberg 1993, s. 57–58.
- 34 Adolf Eichmann, en av Förintelsens administratörer, uppgav år 1961 att sex miljoner judar dog under nazisternas regim. Även andra källor uppger att offertalet var uppemot sex miljoner. I Raul Hillbergs verk "The Destruction of the European Jews" hävdas att offren var 5,1 miljoner. Se Hillberg, Raul (1985), *The Destruction of the European Jews*. New York 1985. Se även härom i Illman, Karl-Johan. I Jobs tecken. Europa och judarna [festskrift till Karl-Johan Illman]. Åbo 1996, s. 91–96.
- 35 BverfG, Beschl. v. 13.4.1994 – 1 BvR 23/94 (NJW 28/1994, s. 1780).
- 36 I tysk rättspraxis har man ansett att förintelsen som historiskt fenomen har så pass stor betydelse för den judiska identiteten att förnekande av förintelsen kan uppfattas som ett angrepp mot sagda folkgrupp. Se BverfG, Beschl. v. 13.4.1994 – 1 BvR 23/94 (NJW 28/1994, s. 1780). Det kan också motiveras med att förnekandet av Förintelsen är ett modernt uttryck för antisemitismen. Motiven till förnekande av förintelsen anknyter i hög grad till försöken att rehabilitera nazismen och erhålla stöd för extremhögern. Se Illman 1996, s. 106–108.
- 37 Tyska författningsdomstolen förklarade att medvetet osanna usagor av kränkande karaktär ligger utanför yttrandefrihetsskyddet BverfG, Beschl. v. 13.4.1994 – 1 BvR 23/94 (NJW 28/1994, s. 1780).
- 38 Se t.ex. Europadomstolen, Remer v. Germany, application no. 25096/94 och NPD Bezirksverband München-Oberbayern v. Germany, application no. 25992/94. Det senaste avgörandet i det här temat torde vara Europadomstolens beslut i fallet Garaudy v. France 24.6.2003.
- 39 Europakommissionen, application no. 21128/92.
- 40 Ett antal nordiska rättsfall visar dessutom att gärningssätt av det här slaget bestraffas som rasistisk hets. I t.ex. Norges Høyesteretts avgörande i det s.k. Hoaas-fallet (Rt 1977, s. 114) hade gärningsmannen uttalat att förintelsen skedde för tidigt, men att en sådan massutrotning vore acceptabel i en given framtid. Därutöver kan man hänvisa till det faktum att EU i sin gemensamma åtgärd från år 1996 fordrade att medlemsländerna bestraffar offentligt urskuldande av folk mord och offentligt förnekande och förringande av nazisternas övergrepp under andra världskriget. Se Europeiska gemenskapernas kommission (2001), Rådets beslut om bekämpande av rasism och främlingsfientlighet. Bryssel: KOM(2001) 664, särskilt åtgärderna, del 1, A punkterna b och c, (L 185/5–6).

- ⁴¹ I tysk rätt följer detta av den s.k. "Sozialadäquanzklausel" som avslutar rekvisitet för Volksverhetzung.
- ⁴² Av intresse i det här avseendet är bl.a. ett avgörande givet av Englands High Court of Justice, Queen's Bench Division (1996-I-1113). Domen gällde boken "Denying the Holocaust – The growing Assault on Truth and Memory" skriven av Deborah E. Lipstadt och utgiven av Penguin Books Ltd. Den kände historierevisionisten David Irving hade stämt förlaget och författaren för att boken framställt Irving som "Nazi Apologist" och beundrare av Hitler. I den över 250 sidor långa domen görs en detaljerad jämförelse mellan den seriösa historievetenskapens rön och Irvings egna utfästelser. Domstolen gav Lipstadt och förlaget rätt och förklarade bl.a. att "...Irving has for his own ideological reasons persistently and deliberately misrepresented and manipulated historical evidence; that for the same reasons he has portrayed Hitler in an unwarrantedly favourable light, principally in relation to his attitude towards and responsibility for the treatment of the Jews; that he is an active Holocaust denier; that he is anti-Semitic and racist and that he associates with right wing extremist who promote neo-Nazism (se också <http://www.holocaust-info.net/irvingdom.html>, verkar inte mera finnas på nätet). Andra historierevisionister som gett ut produktion i stil med Irvings är bl.a. Fred Leuchter, Robert Faurisson och Henri Roques. Se Illman 1996, s. 106–108.
- ⁴³ Se Vanda tingsrätts dom 14.6.2004 nr 04/1603 (R 03/1129), ej lagakraftvunnen.
- ⁴⁴ Se Svea hovrätt, dom DB 162, Mål nr B 2838, 25.10.1990.
- ⁴⁵ I litteraturen framhålls det att Turkiets förföljelse av armenierna på 1910-talet uppvisar många likheter med den nazistiska judeutrotningen. Det sägs att Hitler noggrant studerade dessa utrensningar och bl.a. drog slutsatsen att det är fullt möjligt att genomföra ett fullskaligt folk mord utan att omvärlden reagerar dessmera. Se Lundgren, Svante. I bödelns tid. Europas mörka natt: perspektiv på Förintelsen, Sahlgren 2003, s. 18. Lundgren påpekar att det inte är fråga om en trivialisering av nazisternas folk mord när man diskuterar paralleller mellan Förintelsen och andra folk mord, se s. 55.

Adress:
Riksåklagarämbetet
Albertsgatan 25 A
FIN 001 80 Helsingfors
mika.illman@om.fi